

ІНШОМОВНА КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

Чиханцова О.А. Іншомовна комунікативна компетентність як фактор розвитку особистості. У статті розглядаються роль іншомовної комунікативної компетентності та проблема формування іншомовних навичок у спілкуванні, які впливають на розвиток особистості.

Визначено, що комунікативна компетентність передбачає відповідні вміння, сформованість яких є необхідною умовою для вивчення іноземної мови в освітньому середовищі. Результати експерименту дозволили встановити психологічну специфіку процесу оволодіння іноземними мовами особистістю.

Розглянуто комунікативну компетентність як фактор розвитку особистості в процесі ефективного оволодіння іноземними мовами у закладах вищої освіти.

Ключові слова: особистість, іншомовна комунікативна компетентність, оволодіння іншомовним мовленням.

Чиханцова Е.А. Иностранная коммуникативная компетентность как фактор развития личности. В статье рассматриваются роль иноязычной коммуникативной компетентности и проблема формирования иноязычных навыков в общении, которые влияют на развитие личности.

Определено, что коммуникативная компетентность предполагает соответствующие умения, сформированность которых является необходимым условием для изучения иностранного языка в образовательной среде. Результаты эксперимента позволили установить психологическую специфику процесса овладения иностранными языками личностью.

Рассмотрено коммуникативную компетентность как фактор развития личности в процессе эффективного овладения иностранными языками в учреждениях высшего образования.

Ключевые слова: личность, иностранная коммуникативная компетентность, овладение иностранной речью.

Постановка проблеми. XXI століття ознаменувалось достатніми змінами у соціально-економічному розвитку України. Значно активізувалися міжнародні зв'язки нашої держави, посилювався її авторитет у світовому та європейському просторі. Сьогодні, коли Україна орієнтується на Європу, володіння іноземними мовами є однією з умов особистісного та професійного становлення людини. Знання мов є важливою передумовою для формування особистісних, культурних та професійних особливостей особистості. Загальна стратегія вивчення іноземних мов визначається потребами сучасного суспільства та рівнем розвитку лінгвістичних, психолого-педагогічних і суміжних наук. У їх основу покладено комунікативний підхід, який зумовлює практичну мету вивчення іноземних мов, а саме оволодіння іншомовним спілкуванням через формування і розвиток комунікативної компетенції, що передбачає також розвиток особистості.

Ефективність формування іншомовного мовлення обумовлена рядом психологічних та педагогічних факторів, які можна визначити як суттєві обставини, що

впливають на успішність розвитку спілкування особистості. Фактори успішності базуються на структурі навчальної діяльності, яка дозволяє ідентифікувати їх з її структурними компонентами створення умов для розвитку внутрішньої мотивації до спілкування, удосконалення навчально-виховного процесу за рахунок включення особистості в процес обговорення конкретних ситуацій.

Виходячи з цього, іншомовне спілкування має величезне значення для розвитку людської психіки, розвитку та становлення розумної, культурної поведінки. Психічний розвиток людини починається зі спілкування. Це перший вид соціальної активності, який виникає в онтогенезі та завдяки якому індивід отримує необхідну для його розвитку інформацію. Так, іншомовне мовлення формує і розвиває здібності, виступає засобом отримання знань та навичок особистості.

Аналіз останніх публікацій. Проблема розвитку іншомовного спілкування в процесі вивчення іноземної мови розглядалася в багатьох наукових працях [1-4; 6; 8; 9; 11-14].

Останнім часом проблема покращення іншомовної підготовки майбутніх спеціалістів набула особливої актуальності й стала предметом багатьох досліджень: зокрема, психологічні аспекти формування комунікативної компетентності вивчалися О. Бодальовим та С. Зонтовою [11]. Проблема оволодіння особистістю іноземними мовами висвітлювалась у ряді наукових праць С. Бучацької та Л. Онуфрієвої [2; 8]. Вивчення іноземної мови набуває особистісного смислу в залежності від того, якою діяльністю інтегровані мовні знання, що отримуються [13].

Так, дослідник Р. Фойєрштайн виявив якості, наявність та формування яких забезпечує успішне оволодіння іноземною мовою особистістю: розуміння важливості навчальних завдань для себе і свого майбутнього; оволодіння стратегією подальшого самонавчання; бажання працювати над розв'язанням навчальних завдань; почуття компетентності, здатності вирішувати поставлені завдання; здатність до контролю та управління своєю поведінкою і діяльністю; уміння ставити реальну мету, планувати шляхи її досягнення; потреба й здатність іти назустріч викликам життя, навчання, відповідати на них; усвідомлення необхідності та наявності змін у своїх якостях, рівні підготовки; упевненість у здатності до позитивних змін, до успішного вирішення проблем; готовність і здатність до участі в спільній роботі [13].

Слід наголосити, що у психолого-педагогічній літературі *компетентність* розглядається як категорія оцінна, що характеризує людину як суб'єкта певного виду діяльності й забезпечує досягнення успіхів. При цьому оцінюються такі компоненти, як структура знань і вмінь, ціннісні орієнтації, ставлення до діяльності, її результативність і здатність до її вдосконалення [2; 12; 15]. *Комунікативна компетентність* – це інтегративне утворення особистості, яке має складну структуру й виступає як взаємодія і взаємопроникнення лінгвістичної, соціокультурної компетенцій, рівень сформованості яких дозволяє людині ефективно здійснювати іншомовну, а отже, міжмовну, міжкультурну й міжособистісну комунікацію [2; 11; 13; 16].

Іншомовна комунікативна компетентність безпосередньо виступає як фактор інтелектуального розвитку особистості, оскільки спілкуючись індивіди обмінюються та збагачуються інформацією, набувають нові інтереси, мотиви, цілі діяльності; міжособистісної взаємодії; розвитку загального кругозору; формування особистісних особливостей людини та характеру.

Формулювання мети і завдань статті. *Метою* статті є дослідження рівня

іншомовної комунікативної компетентності та впливу її на розвиток особистості. Досягнення поставленої мети вимагає вирішення наступних завдань: дослідити іншомовну комунікативну компетентність як основний фактор розвитку іноземного мовлення та виявити вплив іншомовної комунікативної компетентності на процес розвитку особистості.

Виклад методики і результатів дослідження. У дослідженні взяли участь 84 студенти різних спеціальностей 2 та 3 курсів коледжу «Освіта» Університету «Україна» м. Києва: 35 юнаків та 49 дівчат. Вік досліджуваних від 18 до 20 років. Обробка отриманих результатів дослідження здійснювалася за допомогою комп'ютерної програми для статистичної обробки даних SPSS Statistics 21.0.

Для діагностики комунікативної компетентності та рівня оволодіння іншомовним мовленням студентів нами було використано комплекс методів дослідження: 1) спостереження; 2) методи усного (бесіда, інтерв'ю) і письмового (анкетування) опитування; 3) аналіз результатів спілкування та навчання учнів іноземною мовою; 4) авторська методика визначення рівня оволодіння іншомовним мовленням; 5) метод експертних оцінок. Експертна оцінка рівня розвитку комунікативного компоненту як фактору розвитку іншомовного мовлення студентів здійснювалась експертами з числа досвідчених викладачів іноземної мови Університету «Україна». Оцінювання іншомовних комунікативних умінь включало комплекс завдань на виявлення умінь з аудіювання, читання, говоріння та письма.

Розроблена нами структурна модель іншомовної комунікативної компетентності (див. рис. 1) є основою для визначення системи вправ і завдань, які здатні забезпечувати формування в особистості зазначеної компетентності як макрооб'єкта та її структурних компонентів.

Рис. 1. Модель комунікативної компетентності особистості під час оволодіння іноземною мовою

Для дослідження у респондентів комунікативної компетентності як фактору іншомовного мовлення нами перевірялись граматичні та лексичні навички; вміння будувати граматично та лексично правильні речення зрозумілі співрозмовнику; комунікативні теми, які охоплювали різні сторони особистісних відносин. Під час читання та аудіювання нами перевірялося в учнів загальне розуміння прочитаних та прослуханих текстів, їх структури, розпізнавання зв'язків між частинами тексту, вибіркоче знаходження спеціальної або необхідної інформації в текстах різнопланового характеру.

У ході вивчення іншомовної мовленнєвої діяльності студентів нами було запропоновано виконати певні завдання з іноземної мови, які включали читання, аудіювання та граматичні завдання для визначення якості та результативності знань з іноземної мови, тому що середні показники коефіцієнту результативності (К.р.) та коефіцієнту якості (К.я.) дають можливість нам аналізувати рівень навченості студентів. Співвідношення між коефіцієнтом результативності і рівнем якості знань розподіляються таким чином: від 1 до 0,9 – високий рівень; від 0,9 до 0,8 - достатній рівень; від 0,8 до 0,7 - середній рівень; 0,7 і нижче - початковий рівень [13]. Виходячи з отриманих даних можна зробити висновок, що студенти коледжу мають середній рівень іншомовних знань (див табл. 1).

Таблиця 1.

Показники оволодіння студентами іншомовним мовленням

Середній бал з іноземної мови	Коефіцієнт результативності знань	Коефіцієнт якості знань
7,56	0,63	0,54

Нажаль, коефіцієнт результативності та коефіцієнт якості знань респондентів засвідчили про початковий рівень (<0,7) сформованості у них іншомовних навичок.

Так, із відповідей студентів (45,7%) виявлено, що причина, яка заважає їм розмовляти іноземною мовою вільно є психологічний фактор, який залежить від характеру особистості. Якщо студент сором'язливий і йому не вистачає впевненості, то ці якості заважатимуть його іншомовному мовленню. Виявлено також, що студенти не відчувають хвилювання під час спілкування іноземними мовами, коли їх мовленнєві здібності не підлягають оцінюванню з боку викладача або одногрупників. Про це заявило 83,5% респондентів.

Результати нашого опитування демонструють, що більшість студентів коледжу (63,8%) вважають, що за допомогою самооцінки визначається взаємостосунки з оточуючими, критичність, вимогливість до себе та відношення до успіхів і невдач. Для 59,1% респондентів самовиховання передбачає певний рівень розвитку інтелекту, який виявляється у всьому, що стосується зміни власного «Я». Усвідомлення власної поведінки здійснюється через самоспостереження, самоаналіз та самокритику [10].

Із метою визначення рівня сформованості іншомовної комунікативної компетентності студентам коледжу було запропоновано визначити самооцінку знань і вмінь (див.рис.2). У цьому випадку самооцінка порівнювалася з експертною оцінкою.

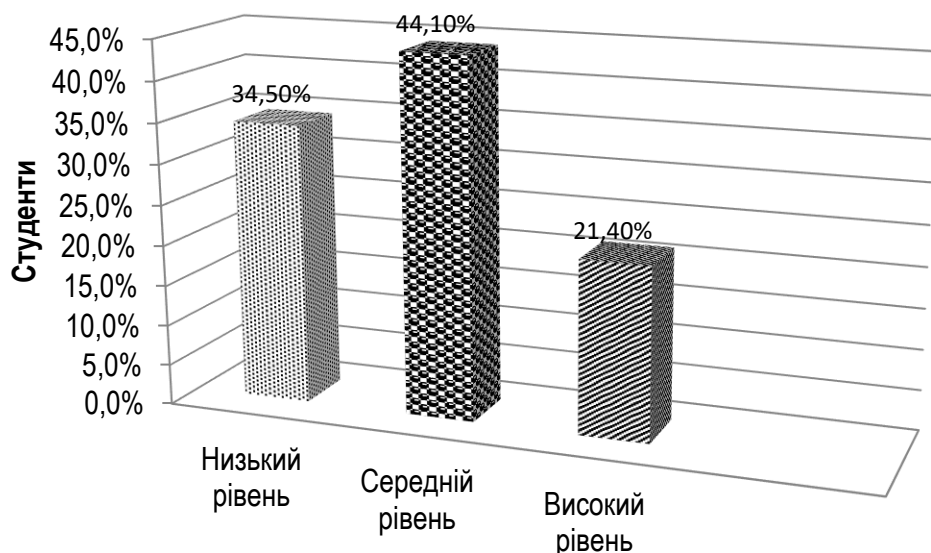

Рис. 2. Рівень самооцінки студентів коледжу під час іншомовної комунікації

Порівняльний аналіз самооцінки студентів і оцінки експертів показують, що в більшості випадків у студентів (44,1%) переважає середній рівень оцінки комунікативних знань і умінь. Це визначається відсутністю у них досвіду спілкування іноземними мовами використання її у реальних ситуаціях. Занижена ж самооцінка студентів (34,5%) пояснюється завищеною самокритичністю і вимогливістю до власного рівня розвитку іншомовних знань і умінь. Виходячи з результатів нашого дослідження, більшість респондентів мають низький та середній рівень самооцінки під час іншомовної комунікації.

Слід зазначити, що значний внесок до розвитку іншомовної комунікативної компетенції зробили самі респонденти завдяки особистісному розвитку, що передбачає підвищення рівня власної самооцінки та самоконтролю. Навчання і формування самоконтролю у студентів сприяло розвитку у них адекватної самооцінки своєї іншомовної комунікативної діяльності. Ми переконані, що оволодіння іншомовним спілкуванням передбачає формування у студентів певного рівня комунікативної компетенції, яка реалізується за допомогою мовленнєвих умінь, розвинених на основі мовних, лінгвокраїнознавчих, країнознавчих знань та навичок мовлення.

Для нашого дослідження важливо було встановити рівні розвитку компонентів іншомовної комунікативної компетенції респондентів з метою впливу на процес розвитку особистості. Результати експериментального дослідження представлені у таблиці 2.

Таблиця 2.

Рівні розвитку компонентів іншомовної комунікативної компетенції

Компоненти	Рівні (середнє значення за 12-бальною системою)
Комунікативний	7,8
Мовленнєвий	6,9
Соціокультурний	5,4
Навчально-діяльнісний	5,2

Співвідношення між компонентами розподіляються таким чином: від 1 до 4 балів – низький рівень; від 5 до 9 балів – середній рівень; від 10 до 12 – високий рівень. Достовірність отриманих кількісних даних узгоджувалася з результатами наших спостережень. Менш розвиненими виявилися, за наслідками експерименту, навчально-діяльнісний (5,2) та соціокультурний (5,4) компоненти іншомовної комунікативної компетентності. Ці дані свідчать про потребу студентів коледжу у реалізації отриманих знань на практиці та у спілкуванні з носіями мови. Виходячи з отриманих даних можна зробити висновок, що респонденти мають середній рівень розвитку усіх компонентів іншомовної комунікативної компетентності. Такі посередні показники можна пояснити тим, що під час навчання та оволодіння іноземними мовами увага приділяється лише деяким компонентам комунікативної компетентності.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Розробляючи технологію вивчення вище зазначеної компетентності, ми прагнули дотримуватися ряду вимог, виконання яких стимулювало б у людини потребу в іншомовному спілкуванні: довірливість у спілкуванні, розкутість в комунікативних діях, уміння слухати співрозмовника, взаємоспівчуття та взаємопідтримка в комунікативних ситуаціях, реальний психологічний контакт, що забезпечує атмосферу довіри, емоційного благополуччя, впевненості у власних можливостях та здібностях.

У дослідженні ми визначили, що іншомовна комунікативна компетентність є інтегративним утворенням особистості, яке має складну структуру і постає як взаємодія та взаємопроникнення когнітивного, мовленнєвого, соціокультурного та навчально-діяльнісного компонентів, ступінь сформованості яких дозволяє здійснювати іншомовну комунікацію та впливати на розвиток особистості. Так, результати нашого дослідження підтверджують нашу думку, що іншомовна комунікативна компетентність постає ефективним засобом формування особистості. Цей вид компетентності сприяє розвитку особистісних якостей, підвищенню рівня зацікавленості в оволодінні іноземною мовою, дає змогу задіяти не лише свідомість особистості, але і її почуття та емоції.

Отже, іншомовна комунікативна компетентність – це не лише зовнішня система знаків, яка служить для спілкування, але і як невід’ємна властивість самої людини, її психічна і психофізіологічна функція, її активність і діяльність. З цього слідує, що іншомовне мовлення впливає на формування та розвиток особистості.

Список використаних джерел

1. Борецька Г. Є. Сучасні технології формування англomовної компетентності в говорінні в учнів основної і старшої школи. *Іноземні мови*, 2010. № 2. С. 23-26.
2. Бучацька С. М. Формування психологічної готовності студентів до ділового спілкування іноземними мовами : Дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : 19.00.07 Педагогічна та вікова психологія / С. М. Бучацька. Хмельницький, 2009. 205 с.
3. [Волобуєва О. Ф.](#) Психологічні особливості формування компетентності в читанні іноземною мовою майбутніх офіцерів-прикордонників. *Збірник наук. праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України* / ред. С. Д. Максименка. Київ, 2005. Т. VII. Вип. 6. С. 76-86.
4. Завірюха А. В. Психологічні проблеми спілкування іноземною мовою у студентів немовних навчальних закладів. *Проблеми загальної та педагогічної психології*, 2007. Т. 9. С. 356-360.

5. Колода С. О. Шляхи формування комунікативної компетенції іноземною мовою із застосуванням мережевих технологій. *Гуманізація навчально-виховного процесу. Збірник наукових праць* / ред. В.І. Сипченко. Слов'янськ: СДПУ, 2011. Вип. 7. Ч. I. С. 174-182.
6. Москаленко О. В. Сучасні підходи до навчання іноземної мови у вищих навчальних закладах. *Збірник наук. праць. Вісник НТУУ «КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка*, 2010. Вип. 2. С. 566-571.
7. Нагорна Н. П. Шляхи підвищення мотивації учнів до вивчення другої іноземної мови. *Всеукр. газета для вчителів, викладачів, студентів та всіх, хто вивчає німецьку мову*, 2012. № 8 (304). С. 17-19.
8. Онуфрієва І. Л., Онуфрієва Л. А. Психологічний аспект навчання іншомовного мовлення дорослих. *Проблеми сучасної психології*, 2010. Вип. 7. С. 496-507.
9. Саєнко Н. С. Навчання іноземної мови студентів немовних спеціальностей на основі особистісно-діяльнісного підходу. *Вісник НТУУ «КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка*, 2010. Вип. 1. С. 224-228.
10. Психологічні технології самодетермінації розвитку особистості: монографія / Л. З. Сердюк та ін.; Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, Київ, 2018. 192 с. URL: http://lib.iitta.gov.ua/712878/1_2018.pdf (дата звернення: 20.11.2019).
11. Томчук М. І., Буцацька С. М. Психологічна готовність майбутніх фахівців до ділового спілкування іноземними мовами: монографія. Вінниця : Вінницька газета, 2010. 226 с.
12. Bolster A., Balandier-Brown P. Young learners of modern foreign languages and their transition to the secondary phase: a lost opportunity? *Language Learning Journal*, 2004. 30, P. 35-41.
13. Chyhantsova O. Foreign language learning of students with non-linguistic speciality. *International Scientific Journal «Euro-American scientific cooperation»*. Hamilton, 2014. № 5. P. 103-109.
14. Harmer J. *The Practice of English Language Teaching*. Pearson, 2012. 448 p.
15. Menke M. R., Paesani K. Analysing foreign language instructional materials through the lens of the multiliteracies framework. *Language, Culture and Curriculum*, 2019. Vol. 32. P. 34-49. DOI: <http://dx.doi.org/10.1080/07908318.2018.1461898>
16. Petrie G. M., Avery L. Identifying our approaches to language learning technologies: improving professional development. *English Teaching Forum*, 2011. Vol. 49. № 3. P. 2–17.

References transliterated

1. Boretska H. Ye. Suchasni tekhnolohii formuvannia anhlomovnoi kompetentsii v hovorinni v uchniv osnovnoi i starshoi shkoly. *Inozemni movy*, 2010. № 2. S. 23-26.
2. Buchatska S. M. Formuvannia psykholohichnoi hotovnosti studentiv do dilovoho spilkuvannia inozemnymy movamy : Dys. ... na zdobuttia nauk. stupenia kand. psykhol. nauk : 19.00.07 Pedahohichna ta vikova psykholohiia / S. M. Buchatska. Khmelnytskyi, 2009. 205 s.
3. Volobuieva O. F. Psykholohichni osoblyvosti formuvannia kompetentsii v chytanni inozemnoiu movoiu maibutnix ofitseriv-prykordonnykiv. *Zbirnyk nauk. prats Instytutu psykholohii im. H.S. Kostiuka APN Ukrainy* / red. S. D. Maksymenka. Kyiv, 2005. T. VII. Vyp. 6. S. 76-86.
4. Zaviriukha A. V. Psykholohichni problemy spilkuvannia inozemnoiu movoiu u studentiv nemovnykh navchalnykh zakladiv. *Problemy zahalnoi ta pedahohichnoi psykholohii*, 2007. T. 9. S. 356-360.
5. Koloda S. O. Shliakhy formuvannia komunikatyvnoi kompetentsii inozemnoiu movoiu iz zastosuvanniam merezhevykh tekhnolohii. *Humanizatsiia navchalno-vykhovnoho protsesu. Zbirnyk naukovykh prats* / red. V.I. Sypchenko. Sloviansk: SDPU, 2011. Vyp. 7. Ch. I. S. 174-182.
6. Moskalenko O. V. Suchasni pidkhody do navchannia inozemnoi movy u vyshchyykh navchalnykh zakladakh. *Zbirnyk nauk. prats. Visnyk NTUU «KPI». Filosofiia. Psykholohiia. Pedahohika*, 2010. Vyp. 2. S. 566-571.

7. Nahorna N. P. Shliakhy pidvyshchennia motyvatsii uchniv do vyvchennia druhoi inozemnoi movy. Vseukr. hazeta dlia vchyteliv, vykladachiv, studentiv ta vsikh, khto vyvchaie nimetsku movu, 2012. № 8 (304). S. 17-19.
  8. Onufrieva I. L., Onufrieva L. A. Psykholohichniy aspekt navchannia inshomovnoho movlennia doroslykh. Problemy suchasnoi psykholohii, 2010. Vyp. 7. S. 496-507.
  9. Saienko N. S. Navchannia inozemnoi movy studentiv nemovnykh spetsialnostei na osnovi osobystisno-diiialnisnoho pidkhodu. Visnyk NTUU «KPI». Filosofiia. Psykholohiia. Pedahohika, 2010. Vyp. 1. S. 224-228.
  10. Psykholohichni tekhnolohii samodeterminatsii rozvytku osobystosti: monohrafiia / L. Z. Serdiuk ta in.; Instytut psykholohii imeni H. S. Kostiuka NAPN Ukrainy, Kyiv, 2018. 192 s. URL: http://lib.iitta.gov.ua/712878/1_2018.pdf (data zvernennia: 20.11.2019).
  11. Tomchuk M. I., Buchatska S. M. Psykholohichna hotovnist maibutnikh fakhivtsiv do dilovoho spilkuvannia inozemnyimi movami: monohrafiia. Vinnytsia : Vinnytska hazeta, 2010. 226 s.
  12. Bolster A., Balandier-Brown P. Young learners of modern foreign languages and their transition to the secondary phase: a lost opportunity? *Language Learning Journal*, 2004. 30, P. 35-41.
  13. Chyhantsova O. Foreign language learning of students with non-linguistic speciality. *International Scientific Journal «Euro-American scientific cooperation»*. Hamilton, 2014. № 5. P. 103-109.
  14. Harmer J. *The Practice of English Language Teaching*. Pearson, 2012. 448 p.
  15. Menke M. R., Paesani K. Analysing foreign language instructional materials through the lens of the multiliteracies framework. *Language, Culture and Curriculum*, 2019. Vol. 32. P. 34-49.
- DOI: <http://dx.doi.org/10.1080/07908318.2018.1461898>
16. Petrie G. M., Avery L. Identifying our approaches to language learning technologies: improving professional development. *English Teaching Forum*, 2011. Vol. 49. № 3. P. 2–17.

Chyhantsova O. Abstract. Foreign language communication competence as a factor of personal development. Life in this century has provided people with diversity and possibility in communication with the corresponding increase in intercultural communication. Therefore, foreign language teaching and learning in universities should not only be instrumental, but it should set a new goal to train students with intercultural communicative competence to meet the needs of our globalized world.

The field of foreign language learning has been an issue of debate for a long time. With the later trends in language teaching approaches and methodology, communicative competence has become the main aim for foreign language learning.

The article deals with the role of foreign language communicative competence and the problem of forming foreign language skills in communication that influence on the development of the person in the process of education in higher education institutions. Communicative competence means having 'a competence to communicate'. This competence can be oral, written or even nonverbal. It is an inclusive term that refers to possessing the knowledge of the language as well as the skill to use the language in real life situations for fulfilling communicative needs.

It is determined that communicative competence implies the appropriate skills, the formation of which is a prerequisite for learning a foreign language in the educational environment. The results of the experiment allowed us to establish the psychological specificity of the process of mastering a foreign language.

Communicative competence is considered as a factor of personal development in the process of effective mastering of foreign languages. Foreign communicative competence is a recent notion and there is no clear consensus about what it is. Sometimes this term is referred to as global competence, international competence, multicultural competence, and so forth.

Keywords: personality, foreign communicative competence, mastery of a foreign language.